

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství *Economia*, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vínohradská 49
120 74 Praha 2

Tel.: (02) 253 018 nebo: (02) 24 21 00 25, I. 6141
Fax: (02) 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House *Economia*, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vínohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Pavel DVOŘÁK—Martin MANDEL: K typologii rozpočtových deficitů (1. část) . . . 533

Aktuální ekonomické otázky Evropské unie

Josef MERVART: Vývoj Evropské unie a předpoklady vstupu ČR 540

Přemysl MIČKA: Evropská dohoda a její naplňování v českém bankovníctví . . . 550

Stephany GRIFFITH-JONES—E. V. K. FITZGERALD: Rozvoj finančního sektoru ve střední a východní Evropě 560

Z historie

Ladislav MINČIČ: Ke zkušenostem předválečného Československa s rozpočtovým určením výnosu daní 578

Recenze

Jiří JONÁŠ: Evropská učebnice makroekonomie (M. Burda—Ch. Wyplosz) 583

Informace

Leoš VÍTEK—Marek BEROUNSKÝ: Konference „Teoretické a praktické aspekty veřejných financí v ČR“ 591

CONTENTS

Pavel DVOŘÁK—Martin MANDEL: The Typology of Budget Deficits (1st Part) . . . 533

Actual Economic Issues of the European Union

Josef MERVART: The Development of the European Union and the Supposition of the CR for Integration 540

Přemysl MIČKA: The European Union Association Agreement and the Czech Banking System 550

Stephany GRIFFITH-JONES—E. V. K. FITZGERALD: Financial Sector Development in Central and Eastern Europe 560

History

Ladislav MINČIČ: The Czechoslovak Experience with the Tax Revenue Destination before the World War II 578

Book-Review

Jiří JONÁŠ: A European Textbook of Macroeconomics (M. Burda—Ch. Wyplosz) . . . 583

Information

Leoš VÍTEK—Marek BEROUNSKÝ: The Conference on Theoretical and Practical Issues on Public Finance in the Czech Republic 591

Redakční rada: Dr. Ivan Angelis, CSc., Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., Doc. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Miroslav Kerouš, Ing. Ivan Kočárník, CSc., Ing. Václav Kupka, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Prof. Jan Švejnar, Ph.D., Doc. Dr. František Vencovský, Ing. Jan Vít, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

AKTUÁLNÍ EKONOMICKÉ OTÁZKY EVROPSKÉ UNIE

Následujícími dvěma příspěvky navazujeme na blok článků, které jsme pod shodným názvem publikovali v č. 4/94 — samozřejmě kromě návaznosti na některé dílčí příspěvky v našem časopise, které se věnovaly stejné tematice. Vzhledem k tomu, že pokračuje úsilí České republiky o plnoprávné členství v Evropské unii, považujeme příspěvky věnované otázkám spojeným s fungováním EU i nadále za aktuální a pro naše čtenáře zajímavé. V příštím čísle budeme publikovat v této rubrice další dva články.

Redakce

DT:339.923 (4)

Vývoj Evropské unie a předpoklady vstupu ČR

Josef MERVART*

Vývoj v Evropské unii

Prohlubování integračních procesů v Evropských společenstvích, jež směřovaly k vytváření jednotného trhu a uplatňování řady společných politik ES, vyvolal již krátce po uzavření Římských dohod problém stabilizace kurzů národních měn členských zemí a zjednodušení jejich vzájemných platebních styků.

Řešení tohoto problému se ujala Evropská komise za konzultativní spolupráce Výboru guvernérů centrálních bank, zřízeného v roce 1964. První realizační projekt, známý jako Wernerova zpráva, byl přijat summitem v roce 1970. Jeho základní záměr omezit bilaterální pohyb kurzů národních měn na 2 ¹/₄ % však po prvním ropném šoku OPEC skončil nezdarem, a proto byla zahájena příprava nového projektu; ten pod názvem Evropský měnový systém (EMS) a s platností od 13. 3. 1979 přijal summit v Brémách.

EMS funguje — s menšími úpravami přijatými po turbulencích na některých peněžních trzích v letech 1992 a 1993 — dodnes a vychází z těchto hlavních opatření:

* Prof. Ing. Josef Mervart, DrSc., Institut ekonomie ČNB

Redakce příspěvek obdržela v březnu 1995.

a) zavedení umělé (tj. nematerializované) měnové jednotky — european currency unit (ECU). Její hodnota je propočítávána¹ a vyhlášována denně Evropskou komisí. V této jednotce je sestavován Společný rozpočet ES a jsou prováděny finanční operace centrálních bank zaměřené na podporu pozitivního vývoje platebních bilancí členských zemí a na udržení stability jejich měn. Vedle toho využívají ECU i komerční banky, a to tím, že vydávají poukázky znějící na likvidní aktiva vyjádřená v ECU, které jsou obchodovatelné před lhůtou své splatnosti na sekundárních trzích (obchodní ECU);

b) stanovení kurzového mechanismu (ERM), který připouští změny vzájemných kurzů národních měn v rozpětí do roku 1993 $\pm 2,25\%$ (v případě Itálie, Španělska a Velké Británie $\pm 6\%$) a po tomto roce v rozpětí $\pm 15\%$. Výkyvy vycházejí z paritní mřížky středních kurzů národních měn k ECU, která je periodicky upravována a schvalována Evropskou komisí;

c) provádění takových měnových intervencí centrálních bank na peněžních trzích, které jsou zaměřeny na vyrovnávání měnicích se vztahů nabídky a poptávky po jednotlivých národních měnách. Centrální banky si poskytují vzájemnou výpomoc při získávání potřebných devizových zdrojů pro tyto intervence a mohou také využívat úvěrovou pomoc nově zřízeného orgánu European Monetary Cooperation Fund (EMCF), jehož aktiva jsou garantována 20 % zlatých a devizových rezerv národních centrálních bank.

S prohlubováním tzv. Single European Act vznikla idea dalšího prohloubení západoevropské integrace, spočívající v jejím přetvoření v Evropskou hospodářskou a měnovou unii. Základem mezivládních jednání o způsobech její realizace se stala tzv. Delorsova zpráva; její obsah výrazně ovlivnil znění Maastrichtských dohod, platných od 1. 11. 1993. V oblastech přípravy a realizace měnové unie Maastrichtské dohody:

a) zavázaly členské země k posilování nezávislosti centrálních bank a k uplatnění opatření potřebných pro harmonizaci právních předpisů týkajících se centrálních bank a jejich měnových politik;

b) založily k 1. 1. 1994 Evropský měnový institut (EMI) jako přechodnou instituci zajišťující přípravu realizace měnové unie a koordinující měnovou politiku členských zemí do vytvoření Evropské centrální banky a Evropského systému centrálních bank²;

c) obsahují záměr vytvořit v třetí etapě vývoje Unie materializovanou společnou měnu; současně ustanovily, že do třetí etapy budou moci přejít jen ty členské země, které ke dni jejího zahájení — stanovenému v rozmezí let 1997 až 1999 — splní konvergenční kritéria své měnové a fiskální politiky a vytvoří tak předpoklady stabilního vývoje společné měny;

d) vložily do statutu Evropského systému centrálních bank (ESCB) a Evropské centrální banky (ECB) výhradní pravomoc jejich Řídící rady povolovat vydávání bankovek a mincí ECU, které budou mít postavení jediného zákonného platidla v zemích Unie. Peníze denominované v národních měnách budou národními ústředními bankami směněny za jejich nominální hodnoty ve stanoveném kurzu za ECU;

¹ Propočet je výsledkem zhodnocení vývoje tržních kurzů národních měn a jejich váhy v koši ECU, která je odvozována od ekonomického potenciálu členských zemí a od jejich podílu na vzájemném obchodu.

² Evropský systém centrálních bank se bude skládat z Evropské centrální banky a z centrálních bank členských států, jejichž činnost bude koordinována Řídící radou; tu vytvoří Výkonný výbor Evropské centrální banky a guvernéri národních centrálních bank.

e) stanovily institucionální zabezpečení jednorázového zavedení společné měny, které bude připravovat EMI. Měnu bude spravovat ESCB a ECB; správa zahrnuje vymezení hlavních společných cílů a volbu instrumentária měnové a devizové politiky v Unii, opřenou o držbu oficiálních devizových a zlatých rezerv, a také zabezpečení hladkého fungování platebních systémů a výkon bankovního dozoru, který zatím vykonávaly národní centrální banky za pomoci Banky pro mezinárodní platby v Basileji. Ohromné množství peněžních ústavů v Evropské unii (jen v SRN existuje kolem 5 000 institucí včetně spořitelen — rok 1993) povede zřejmě k využití dosavadních systémů bankovních dozorů národních centrálních bank,³ které bude ECB upravovat společnými ustanoveními.

Náročnost splnění všech těchto záměrů Maastrichtských dohod v měnové oblasti a zvláště pak neuspokojivé výsledky plnění kritérií konvergence iniciovaly pokračování diskuze o reálnosti a o způsobu vymezení třetí etapy měnové unie a také o termínu zahájení třetí etapy jejího vývoje i po vstoupení dohod v platnost.

Hlavní náměty na revizi dohod vycházejí z faktu, že značná část členských států nemůže do stanoveného startu třetí etapy splnit stanovená kritéria konvergence — v rámci dvanáctky EU jsou uvedena v *tabulce č. 1*.

Údaje v tabulce ukazují tendence úspěšnějšího plnění měnových než fiskálních kritérií konvergence, a to s určitou výjimkou jižních států EU, u nichž se projevilo nepříznivé plnění obou typů ukazatelů. Z nových členů EU má předpoklady pro splnění všech kritérií již v roce 1995 pouze Rakousko; Švédsko a Finsko splní v příštím roce měnová kritéria, ale snížením zadluženosti v letech 1993 a 1994 se přibližují i plnění fiskálních kritérií.

První předseda Rady EMI, jmenovaný dohodou vlád členských států ES koncem roku 1993 a schválený Evropským parlamentem, A. Lamfalussy vyvodil ze skutečnosti, že všechna kritéria konvergence splnily v roce 1992 jen Francie a Lucembursko, závěr, že přechod EU do třetího stadia je k roku 1997 nepravděpodobný a že i Smlouvou stanovený konečný termín k 1. 1. 1999 může být pro některé státy s vysokým podílem státního dluhu na HDP nesplnitelný. Odhadnout způsob řešení této situace je nesnadné, nabízí se však několik možností:

1. Konference členských států připravovaná na rok 1996 by musela změnit úroveň kritérií konvergence. Toto řešení je teoreticky možné přijmout, prakticky by však vyvolalo řadu problémů pro vývoj EU v třetím stadiu. Předpokládána neřešitelnost těchto problémů vedla konstruktéry Maastrichtských dohod k stanovení výše kritérií.

2. Oddálit zahájení třetí etapy vývoje EU, zvláště pak zavedení společné měny. Tato alternativa nachází své zastánce u několika málo členů EU, zvláště pak Velké Británie, ale její realizace není příliš pravděpodobná, poněvadž by snížila důvěryhodnost uskutečnění třetího stadia vývoje EU a současně by umožnila další spekulace v oblastech měnové politiky.

3. Diferencovat vstup členských zemí do třetího stadia podle toho, jak a kdy splní kritéria konvergence. V této třetí možnosti je zabudována nechtěná, ale reálná myšlenka několikarychlostního průběhu další integrace. Její realizace by vytvořila situaci, kdy by se v EU od 1. 1. 1999 vytvořilo:

a) jádro pěti a s novými členy osmi států schopných splnit všechna kritéria, a tím vytvořit měnovou unii spočívající na společné měně,

³ Výkon bankovního dozoru vyžaduje založení účtů sledovaných peněžních ústavů u dozorčí instituce, což je předpokladem sledování průběhu jejich plateb a vývoje aktiv a pasiv.

b) skupina států, jejichž připravenost vstupu do třetího stadia EU by přesahovala (s pravděpodobnou diferenciací v čase) rok 1999,

c) skupina přidružených států, z nichž by byly individuálně — podle dosažené úrovně své přípravy — přecházáni jednotliví adepti do předchozí skupiny.

Zmíněný předseda Rady EMI se ve svém interview pro Frankfurter Allgemeine Zeitung 9. 11. 1994 přiklonil k této třetí variantě. Podle rámcových (tj. zatím obtížně zargumentovatelných) odhadů by pak do třetího stadia EU nejprve vstoupily SRN, Francie (bez nich by vznik třetího stadia byl s velkou pravděpodobností neuskutečnitelný) a tři státy Beneluxu — z nichž u Belgie by bylo možné tolerovat vyšší úroveň státního dluhu garancí všech tří států — a také Rakousko, Finsko a Švédsko, pokud se včas zapojí do ERM.

Nepopulární myšlenka (v době přijímání Maastrichtských dohod) vícerychlostního vývoje EU by mohla přispět k dřívějšímu přijetí nových adeptů členství do EU, z nichž v popředí figuruje i ČR. To proto, že by nešlo o přímé přijetí do jádra EU se společnou měnou, ale o členství v EU s perspektivou přijetí do třetího stadia v některém z dalších termínů.

Možnosti a způsoby přizpůsobování měnové politiky ČR vývoji EU

Šest zemí střední a východní Evropy (země CEFTA, Bulharsko a Rumunsko) se sblíží s EU⁴ již od roku 1992, kdy s nimi Evropská společenství (resp. dnešní Evropská unie) začala uzavírat asociační dohody (Evropské dohody) o přidružení; ty jsou v případě Polska a Maďarska platné od roku 1994 a u ostatních zemí včetně ČR od 1. 2. 1995.

Z obsahu Evropských dohod vychází společná strategie EU, vypracovaná Evropskou komisí, o přípravě zemí střední a východní Evropy na členství v EU. Její bilaterální konkretizace je od listopadu 1994 předmětem jednání mezi představiteli jednotlivých zemí a Evropskou komisí. Koncem června 1995 byla na zasedání Evropské rady schválena tzv. Bílá kniha pro přibližování se zemí střední a východní Evropy k EU. Na rozdíl od některých dřívějších představ je to program obecný, nikoli pro každou zemi zvlášť. Každá z nich si musí stanovit vlastní priority a vlastní harmonogram. Těžiště první fáze přípravy je situováno do harmonizace české legislativy s EU, do přizpůsobení podmínek ekonomického, politického a sociálního rozvoje, do odstraňování překážek vzájemného obchodu, do dopravy, telekomunikací a do ochrany životního prostředí. Problémům harmonizace fiskální a měnové politiky a finančním operacím (volný pohyb kapitálu, finanční služby apod.) bylo zatím věnováno méně pozornosti. Je tomu tak proto, že (jak bylo výše naznačeno) přijetí adeptů členství do Evropské unie by bylo zřejmě dvoukolové, tj. nejprve by byly přijaty do volnějšího integračního svazku na úrovni podmínek 2. etapy vývoje Evropské hospodářské a měnové unie a teprve po dosažení adekvátní ekonomické úrovně, představující kolem 75 % průměrné úrovně HDP na obyvatele v EU, a po splnění konvergenčních kritérií by mohly vstoupit do hlubšího jádra integrace se společnou měnou.

Česká republika se již v současné době (po daňové reformě) přibližuje standardu daňových soustav členských zemí s mírnou odchylkou ve výši daňových

⁴ Ponecháváme stranou proces sblížení dalších adeptů členství z oblasti Středozemního moře a Pobaltských republik.

TABULKA č. 1 Úroveň plnění kritérií vstupu do 3. stadia EU

kritérium	inlace — CPI (index spotřebitelských cen)		státní dluh : HDP		deficit rozpočtu : HDP		úrokové sazby obligací**		reálná úroková míra***
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
referenční úroveň	3,3	3,4	60	60	-3	-3	10,0	8,2	6,7
	1992	1994	1992	1993	1992	1993	1992	1993	1992
Francie	[2,3]	[1,8]	[50,1]	[55,0]	[-3,0]	-5,7	[9,0]	[6,8]	6,7
Německo*	4,0	[2,7]	[43,3]	[44,0]	[-2,3]	[-2,8]	[8,0]	[6,3]	4,0
Belgie	[2,1]	[2,6]	132,2	138,2	-7,1	-7,0	[8,7]	[7,2]	6,6
Nizozemí	[3,0]	[2,3]	79,8	80,0	-3,5	[-2,9]	[8,2]	[6,7]	5,2
Dánsko	[2,1]	[2,0]	74,0	70,0	[-2,3]	-4,6	[8,9]	8,8	6,8
Lucembursko	[2,8]	[2,9]	[6,8]	[6,2]	[-0,4]	[1,4]	[7,9]	[6,9]	4,9
Irsko	[2,6]	[2,8]	99,0	98,0	[-2,5]	[-2,3]	[9,1]	[7,7]	6,5
Spojené království	4,8	3,5	[45,9]	[48,5]	-6,4	-7,7	[9,1]	[7,8]	3,3
Španělsko	6,4	4,8	[47,4]	[57,0]	-4,6	-7,3	12,2	10,2	5,8
Portugalsko	9,8	5,6	66,2	—	-3,5	[-2,9]	12,4	12,5	2,6
Itálie	5,2	3,9	106,8	116,1	-9,5	-9,5	13,4	11,3	8,2
Řecko	14,6	10,2	106,7	—	-14,3	-16,3	19,0	—	5,0

vysvětlivky: Čísla v závorce ukazují splněná kritéria.

* Inflační míra jen pro Západní Německo, ale kritérium splňuje v roce 1994 celé Německo.

** u Řecka diskontní sazba, poněvadž komerční sazby jsou krátkodobé

*** sloupec 4 minus sloupec 1 — pro rok 1992

prameny: OECD

Deutsche Bundesbank, Monatsberichte, 1993; EC Commission, European Economy, No. 58.

Údaje se mírně liší, přednost byla dána European Economy.

TABULKA č. 2 Plnění kritérií Maastrichtských dohod u zemí tzv. Visegradské skupiny*

kritérium	meziroční míra inflace		podíl státního dluhu na HDP		podíl rozpočtového salda na HDP		průměrná úroková sazba bankovních úvěrů	
	1993	1994	1993	1994	1993	1994	1993	1994
ČR	20,8	10,2	17	15,4	+0,1	+0,15	14,1**	13,3
SR	23,2	14,8	42	—	—	-5,0	—	12,0
MR	22,5	18,3	62	—	—	-6,5	—	23,6
PR	35,3	29,0	60	—	—	-3,5	—	35,0
norma EU	3,3	3,4	60	60	-3,0	-3,0	10,0	8,2

vysvětlivky: * kromě kolísání měnového kurzu, poněvadž tyto země nejsou členy ERM a nemají plnou směnitelnost měny

** Státní obligace vydané v tomto roce měly výnosnost 10 % až 14,6 %. Údaje za rok 1994 jsou předběžné a vyjadřují roční průměr měsíčních sazeb.

TABULKA č. 3 Srovnání vývoje nominálních jednotkových nákladů práce* v ČR a zemích EU

	ČR	Belgie	Dánsko	Západní Německo	Řecko	Španělsko	Francie	Irsko	Itálie	Lucembur-sko	Nizozemi	Portugalsko	V. Británie	průměr za Evropu
1990	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1991	127,1	105,5	101,9	103,8	107,8	106,4	103,7	102,0	108,1	105,4	103,7	115,8	107,3	105,6
1992	162,3	110,5	103,3	108,5	122,6	113,2	105,5	103,2	112,3	111,5	107,8	131,9	111,5	109,8
1993	200,4	115,6	103,8	112,3	136,2	117,3	107,7	107,3	113,9	119,5	110,6	140,3	112,6	112,6
1994	226,8	117,1	103,4	112,3	150,5	119,9	107,6	109,0	114,5	124,3	111,2	145,5	114,7	113,5

vysvětlivka: * index nominální průměrné mzdy dělený indexem produktivity práce

prameny: [Hájek a kol. 1995] – (ČR)

[European Economy] – (EU)

sazeb, zvláště u nepřímých daní. Na druhé straně již dosahuje úrovně fiskálních kritérií — viz *tabulka č. 2*.

Neuspokojivé plnění kritérií měnového vývoje je ovlivněno především vyšší mírou inflace, jejíž příčiny netkví v chybách transformace ekonomiky. Přesto výsledky plnění i těchto kritérií konvergence dopadají (s výjimkou výše úrokové míry u SR) pro ČR nejpříznivěji.

Vyšší úroveň míry inflace v zemích s tranzitivní ekonomikou vyplývá z toho, že jde o ekonomiky s výrazně nižší ekonomickou úrovní, a tím i s nižší úrovní mezd a platů. Podle propočtů Světové banky se úroveň HDP na jednoho obyvatele — přepočtená na jednoho obyvatele podle parity kupní síly (PPP) — pohybovala v průměru dvanáctky EU v roce 1991 kolem 16 800 USD. Z ekonomicky méně vyspělých členů Španělsko (12,7 tis. USD) a Irsko (11,4 tis. USD) dosahovaly přijatelné úrovně kolem 70 % průměru a pouze Portugalsko (9,5 tis. USD) a Řecko (7,7 tis. USD) se pohybovaly zhruba mezi 50–60 % průměrné úrovně.

Ve stejné době země CEFTA vykazovaly ještě nižší úroveň údajů tohoto ukazatele (v přepočtu na USD podle PPP). U ČR je Světovou bankou uváděn pro rok 1991⁵ údaj 7,6 tis. USD, pro Maďarsko 6,1 tis. USD, pro Polsko a Slovensko cca 4,8 tis. USD — což bude zřejmě podhodnocené.

Důležitým předpokladem růstu ekonomické úrovně ČR je zvýšení její konkurenceschopnosti v podmínkách všeobecné liberalizace světového obchodu a plné volnosti pohybu zboží, práce a kapitálu v rámci Evropské unie. V rozporu s tímto záměrem se kvalita materiálově technické úrovně výroby v české ekonomice do roku 1994 relativně k zemím EU snižovala, poněvadž se snižovala investiční míra; management narazil na složité problémy restrukturalizace, modernizace a přeorientace výkonů na nové odbytové trhy, takže hlavním faktorem konkurenceschopnosti je v současné době nadprůměrná kvalita a podprůměrná cena práce.

Ve speciálních studiích můžeme nalézt výsledky srovnání hodinových či měsíčních mezd v národních měnách přepočtené platným kurzem na společnou měnu. Řádové rozdíly v úrovni hodinových či měsíčních mezd v SRN a ČR ukazují i propočty prováděné na společnou měnu přes rozdíly v PPP (purchasing power parity) národních měn. Zájemce o toto srovnání odkazují na specializované analýzy⁶, jejichž výsledky se zpravidla pohybují v úrovni tří- až čtyřnásobně vyšší úrovně mezd v SRN oproti ČR. Výsledky tedy potvrzují, že řádově nižší cena práce je hlavním faktorem konkurenceschopnosti ekonomických subjektů v ČR, a vyvolávají tím otázku, jaký bude vývoj tohoto faktoru v rámci přibližování se podmínkám EU.

Zkušenost ukazuje, že v plně liberalizovaném integračním prostoru nelze udržet řádové rozdíly v úrovni mezd a platů a že zrychlování jejich růstu buď ohrožuje konkurenceschopnost nadměrným růstem nákladů a ztrátou komparativní výhody — na kterou reaguje i příliv zahraničních investic —, anebo zrychlením inflace, která může paralyzovat růst mezd za cenu destabilizace kurzu měny a celého makroekonomického vývoje.

Jediným pozitivním východiskem z této situace je, že k růstu mezd v ČR bude docházet při stejně rychlém nebo rychlejším růstu produktivity práce.

⁵ Starší údaje jsou uváděny z důvodu nedostupnosti novějších údajů pro země CEFTA. Pro orientační význam této výpovědi postačují, poněvadž v zemích CEFTA sice došlo v roce 1994 k oživení, ale průměr EU se zvýšil po přijetí tří nových států k 1. 1. 1995.

⁶ Viz práce M. Hájka a kol. a P. Kacvinského vydané Institutem ekonomie ČNB.

Srovnáme-li dosavadní vývoj relace těchto dvou veličin pomocí ukazatele nominálních jednotkových nákladů práce (unit labour cost) v letech 1990 až 1994 v ČR a v zemích EU, docházíme k poznatku, že srovnání dopadá pro českou ekonomiku zatím nepříznivě — viz *tabulka č. 3*; to by se v případě neschopnosti zvrátit tento vývoj mohlo ukázat jako jedna z hlavních překážek bezporuchového zapojení české ekonomiky do EU.

Údaje v tabulce ukazují všeobecně horší vývoj tohoto ukazatele v ekonomicky méně rozvinutých regionech, kde logicky vzniká větší tlak na rychlejší růst relativně nižší úrovně mezd, což vývoj produktivity práce nedokáže plně paralyzovat.

Výrazně horší vývoj ukazatele v ČR (i ve srovnání s Řeckem) je ovlivněn tím, že nominální mzda (a do roku 1992 i reálná mzda)⁷ kontinuálně stoupala, zatímco produktivita práce v letech 1991 a 1992 poklesla a v letech 1993 stoupla vcelku nepatrně, tj. o 1,2 %, resp. 2,3 %.

Výrazné zrychlení produktivity práce (podmíněné modernizací materiální technické úrovně výroby a její optimální restrukturalizací včetně využívání zdrojů pracovních sil) se proto považuje za hlavní předpoklad přípravy vstupu české ekonomiky do EU; bez jeho plnění by naše ekonomika stála před nebezpečím výrazného vzestupu inflace nákladového typu, která by narušila stabilitu měny, veřejných rozpočtů a také platební bilance.

Určité dílčí příznaky těchto jevů byly pozorovatelné v ekonomicky méně rozvinutých regionech po jejich vstupu do EU, ale byly vcelku úspěšně vyřešeny za pomoci regionální, strukturální a zemědělské politiky EU financované ze společného rozpočtu. V našem případě má tato finanční pomoc řádově nižší úroveň a projevuje se více jako podpora přílivu zahraničního kapitálu než jako přímá nenávratná pomoc.

Příprava mezinárodní konference Evropské unie v roce 1996 naznačuje, že dojde k reformě zaměření a způsobu financování některých společných politik — a to zvláště zemědělské a regionální, kde rostoucí nároky na výdaje společného rozpočtu by po přijetí např. zemí CEFTA přesáhly možnosti jeho příjmové stránky —, k úpravě některých rozhodovacích mechanismů a také k reformě principu jednorychlostního průběhu integrace.

Z projevů představitelů bruselské exekutivy a vedoucích představitelů členských států na prosincovém summitu 1994 v Essenu vyplynulo, že o budoucím členství ČR v EU nejsou žádné pochybnosti, ale že jeho realizace závisí na schopnosti české strany vytvářet potřebné legislativní, politické, ekonomické, sociální a také měnové podmínky pro vstup do unie.

K tomu je možné poznamenat, že ve sledované peněžní oblasti má ČR relativně příznivější (proti ostatním adeptům členství) situaci, poněvadž mohla navázat na rozvinutý a fungující bankovní systém předkomunistické éry. Její centrální banka má nezávislé postavení v měnové politice a její guvernér je přizván k poradám zmíněného Výboru guvernérů centrálních bank unie.

Obdobně kladně je hodnocena čtyřletá stabilita kurzu české koruny, jež představuje významnou kotvu celkové makroekonomické stability. ČNB před-

⁷ M. Hájek uvádí tato data (meziroční změny):

	1991	1992	1993	1994
nominální mzda	15,4	22,5	25,0	16,0
reálná mzda	-24,5	10,0	3,5	4,9
produktivita práce	-9,2	-4,1	1,2	2,3
jednotkové náklady práce	27,1	27,7	23,5	13,4

pokládá pokračování této stability i v dalším období, ve kterém se podle nového devizového zákona rozšíří volná směnitelnost české koruny.

Komplikující faktor pak představuje to, že dosažení ostatních měnových kritérií konvergence bude záviset především na schopnosti zvýšit kvalitu ekonomického růstu, opírající se o rychlou modernizaci a optimálně strukturovanou materiálně technickou základnu výroby a o rychlejší růst produktivity práce než mzdových nákladů. To umožní plynulé snižování míry inflace až k stanovené úrovni kritéria, kterou by ČR mohla dosáhnout krátce po roce 2000. Snižování míry inflace a rizikovosti bankovních úvěrů spolu s plynulým přílivem zahraničního kapitálu vytvoří předpoklady pro přizpůsobení úrokových sazeb úrovni obvyklé v zemích EU.

Závěr

Evropská unie představuje dynamickou organizaci, která se jednak prohlubuje co do svých integračních cílů a současně se rozšiřuje co do počtu svých členů. Splnění obou těchto záměrů povede pravděpodobně k zavedení modelu dvourychlostní integrace, v níž část členů, splňující kritéria třetího stupně Evropské hospodářské a měnové unie, bude tvořit její jádro se společnou měnou. Ostatní členové zůstanou po nějakou dobu na úrovni druhého stupně vývoje unie.

ČR udělala na poli ekonomických reforem velmi mnoho a začíná vykazovat znaky makroekonomické stability a růstu. Přestože je v tomto směru z transformačních států hodnocena nejlépe, pohybuje se její ekonomická úroveň a konkurenceschopnost zatím jen kolem výše nejméně vyspělých členů unie (Portugalsko, Řecko); to vyvolává pochopitelně obavu unie o vzrůst nároků nových členů z řad transformačních států na neúměrné čerpání dodatečných zdrojů ze společného rozpočtu.

Prvořadým úkolem ČR v přípravě na členství v EU je proto dosažení alespoň 70–75 % HDP na obyvatele ve vztahu k průměrné výši tohoto ukazatele v rámci patnáctky. Náročnost tohoto záměru vyplývá z faktu, že jde vlastně o nejméně 60% růst absolutní výše HDP na obyvatele, a to u ekonomiky s malým vnitřním trhem a vysokou závislostí na exportu. Český průmysl nemá zatím dostatečné množství odbytově perspektivních oborů, opřených o „high technology“ a napojených na síť mezinárodních dodavatelsko-odběratelských vztahů. Pozitivní vývoj běžného účtu platební bilance je v této situaci závislý na převisu příjmů nad výdaji v bilanci služeb. Příznivý vývoj kapitálového účtu byl ovlivněn masovým procesem privatizace, ale v budoucnosti bude vyžadovat zesílení motivací pro příliv a reálné využití dlouhodobých přímých investic ze zahraničí.

V uvedených širších souvislostech lze považovat plnění fiskálních a měnových kritérií vstupu do třetí etapy vývoje Evropské unie za dlouhodobější a odvozený problém a rychlý růst konkurenceschopnosti vývozců z ČR — zvláště pak v náročných oborech průmyslové výroby — za problém klíčový a aktuální.

LITERATURA

BALDWIN, R. E.: Towards an Integrated Europe. CEPR, London 1994.

BEGG, D.: Neither Deeper nor Wider Union? CEPR, Bulletin, October 1993.

- Committee of EC Central Bank Government. Annual Report 1992, Basel 1993.
- CRAWFORD, B.—SCHULZE, W.: European Dilemmas after Maastricht. University of California 1993.
- European Economy: 1994 Broad Economic Policy Guidelines. European Commission, Brussels 1994, č. 58.
- Financial Times (průběžně)
- FLANDREAU, M.: On the Inflationary Bias of Common Currencies. European Econom. Rev. 47, 1993.
- From here to EMU. The Economist, 23. října 1993.
- GROS, D.—NIETS, T.: Towards Monetary Union in the EC. In: European Monetary Integration. Springer Verlag 1993.
- HÁJEK, M. a kol.: Makroekonomická analýza české ekonomiky. Praha, IE ČNB 1995.
- HOOGDUIN, L. H.—KORTEWEG, G.: Monetary Policy on the Road to EMU. De Nederlandsche Bank, Amsterdam 1993.
- Indikátory měnového a hospodářského vývoje ČR. Praha, ČNB 1994.
- LAMFALUSSY, A.: interview ve Frankfurter Allgemeine Zeitung 9. 11. 1994.
- Maastrichtská smlouva. Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 1992.
- MARKOVÁ, J.: Evropský měnový systém v pohybu. Bankovníctví, 1993, č. 18.
- MERVART, J.: Evropská unie: společný rozpočet a instituce. Praha, IE ČNB [VP č. 19]1994.
- MERVART, J.: Evropská měnová unie. Praha, IE ČNB 1995.
- MUNDELL, R.: EMU and the International Monetary System. Working Paper edited by Austrian National Bank (ed.: E. Hochreiter), Wien, 15. července 1993.
- OLŠOVSKÝ, R.: Ekonomická a měnová unie zemí Evropské unie. Finance a úvěr, 1994, č. 4.
- WELFENS, P. J.: European Monetary Union. In: European Monetary Inflation. Springer Verlag 1993.
- World Bank Annual Report 1993, Washington DC.

SUMMARY

The Development of the European Union and the Supposition of the CR for Integration

Josef MERVART, Institute of Economics of the Czech National Bank

The first chapter of the article reminds the short history of the EMS and illustrates the perspectives of the member countries about to fulfilment of the convergence criteria to enter in stage III of EMU. On the way to monetary union there remain potential conflicts of interests within the EU 12 (15) group and also different opinions how to solve these conflicts. The published discussion indicates that the conference EU in 1996 will probably accept the vision of more speed program of further integration development.

The second chapter evaluate the condition of the CEFTA countries to join European Union. It reminds that according to the treaties "any European State may apply to become a member of the Union". An Eastern enlargement of the EU would increase Europe's importance in the world and would free market faces in the new member countries. It's well known that capital and technology are relatively scarce in the CEFTA economies. Consequently the integration with the West will involve new costbenefits calculation of integration's enlargement in this way. Some results of these calculations — especially for CR — are introduced in this chapter.